

BL

VERHAAL

Ik eet herinnering, zei ze

ANNA VAN VEENENDAAL

'Verhuis nooit naar een ander land,' zei ze vaak toen we nog kinderen waren. 'Als je voorgoed weggaat uit je eigen land ben je nooit meer echt thuis.' Ze keek er heel ongelukkig bij, haar hoofd schuin als dat van de lijdende Madonna, haar ogen starend in de verte. Nooit meer thuis. Die woorden maakten een diepe indruk. Ik kreeg er heimwee van naar een land dat ik niet kende. Een land waar alles lief was. Een land waar de herten, die ze met fijne steken op tafellakens borduurde,

sierlijk over de bergen sprongen, waar het zoete water in de beekjes murmelde en de geneeskrachtige kruiden zomaar langs de weg groeiden. Waarom had ze dat land verlaten?

'Bitte einsteigen. Türen schliessen. Wir wünschen gute Reise.' De treindeuren bonkten dicht terwijl uit de ramen de laatste kushanden werden geworpen. De verkoopsters van heisse Würstl deden snel een stap terug op hun hooggehakte, teenloze laarsjes terwijl de kelner met een dienblad vol Gösser Bier nog een eindje mee holde om te incasseren en dan schoof het perron, eerst langzaam maar steeds sneller weg voor onze altijd wat vochtige ogen. 'Servus, Servus,' en daar gingen we weer. Terug naar ons eigen land en zeker wetend dat we over een jaar weer zuidoostwaarts zouden reizen om het land van onze moeder terug te zien. Drie oude zusters zijn we nu, drie dochters van het meisje dat in 1932 haar vaderland verliet om in Nederland haar geluk te zoeken. Het heimwee dat haar uitholde vond een nieuw tehuis in onze zielen. We moeten steeds terug, ieder jaar, al is het maar voor drie dagen om te zien of alles er nog is. We tellen in de tuinen van onze verwanten de fruitbomen en de bonenstakken, we tellen de overgebleven familieleden en de graven van de overledenen op de mollige flank van de berg Pötschen. En als we daar zijn willen we eigenlijk al weer terug en als we de trein naar huis instappen willen we er weer uit. We zijn veroordeeld tot eeuwig pendelen tussen haar land en het onze. Toch houden we zeer van ons eigen land. Door haar leven weten we een ding zeker: je moet nooit naar een ander land verhuizen. Zij was een gastarbeidster lang voordat dat woord was uitgevonden. Toen de eerste Italianen arriveerden, kleine zwarte mannetjes en jongens met mooi golvend haar en amandelogen die, vervuld van heimwee, dagelijks bij het station rondhingen om te praten en te herinneren en sigaretten te roken, herkende ze hun heimwee. Hoe vaak waren we met haar niet treinen wezen kijken om de geur van metaal op metaal op te snuiven en onze neuzen te trakteren op door de wielen meege-

voerde molecuultjes uit verre landen, de geur van olie, stoom en vuile rook. En als we, kijkend naar de rillend op hun vertrek wachtende stalen kolossen met hun littekens van lange reizen, hun naambordjes en vettige opschriften, eens een paar flarden van een vreemde taal hoorden, luisterden we ernaar met een vreemde opwinding. Thuis legden we ons oor op de met vaal bruin weefsel bespannen luidspreker van de radio om naar de vreemde loeiende en hoestende geluiden uit de wereld te luisteren; er moest ook een geluid bij zijn dat uit haar vaderland kwam.

Ja, we begrepen de Italianen heel goed. En het station was en bleef door alle jaren heen een plek van betovering. Weliswaar reisden we later met het vliegtuig naar alle windstreken en trokken we per auto door Europa, maar de reis naar haar land legden we altijd per trein af. In die duivelse machine, die schokkend en slingerend voortsnelde en die gillend de donkere hel van tunnels inreed en door kil oranje verlichte, eenzame stations scheurde om zo gauw mogelijk weer in de eenzaamheid van de nacht door te denderen. Die weg, daarvan zijn wij gaan houden.

'Zo, klein mofje.' Dat zou de kraamzuster hebben gezegd. Mijn moeder heeft het me vaak verteld: Twee dagen lang was ze bezig met de geboorte van haar eersteling. De dokter en de zuster zaten bovenop haar om het kind eruit te duwen. Toen het eindelijk lukte, was het blauw en bijna dood door de om de hals gewonden navelstreng. Men haastte zich de levensgeesten te wekken. Klappen op de billetjes en kletsen koud water. Wat een ramp om zo in de wereld te worden begroet, vanzelfsprekend begon ik te krijsen. Volgens mijn moeder zou de zuster het toen hebben gezegd: 'Zo, klein mofje.'

Mijn vader glimlachte altijd een beetje raadselachtig als mijn moeder dit vertelde. Volgens hem was het fantasie van

de uitgeputte kraamvrouw en zou de zuster nooit zoiets hebben kunnen zeggen; zij was een aardige vrouw. Wie moest ik nu geloven? Mijn vader vond vrouwen die niet lelijk waren meestal wel aardig. Mijn moeder wantrouwde alle vrouwen. Toch was het niet geheel ondenkbaar dat de zuster, in een niet door mijn vader bewaakt ogenblik, zoiets had gezegd. Gauw even, om opgekropte woede kwijt te raken. We waren tenslotte in oorlog met mijn moeders vaderland. In 1940 moeten ook aardige mensen in staat zijn geweest zoiets te zeggen. Hoe dan ook, mijn vader wist toen al, wat wij kinderen veel later zouden begrijpen, dat mijn moeder graag op kleine aanwijzingen en vermoedens voort broedde. Je gaf haar een half woord en een kwartier later had ze een roman vol schuld en boete uitgedacht die alleen nog maar hoefde te worden opgeschreven. Het begon ermee dat ze iets ging veronderstellen dat mensen zouden kunnen gaan doen of zeggen. Kritische of boze dingen. Als zij deze veronderstelling een tijdje in haar hoofd had bewaard, dan werd hij door een soort fermentatieproces vanzelf een feit. Daarna begon de feit geworden veronderstelling haar als werkelijkheid danig dwars te zitten, zo erg dat zij hem moest uitspreken. Niet eenmaal, maar meerdere keren en al gauw gevolgd door gesnik. Mijn vader probeerde aan die gewoonte van mijn moeder te wennen maar gaf het na verloop van tijd op. Er tegenin gaan hielp niet, erin mee gaan was gevaarlijk. Hij koos voor vriendelijk neutraal kijken. Maar ook dat liep zelden goed af. Huilbuien, zwijgbuien, migraine. Later hielp een nieuw hoedje wel eens maar in de oorlog kon daar geen sprake van zijn. Mijn moeder besloot het bij deze eerste bevalling te laten; het was haar allemaal bar tegen gevallen. Toch kwam er drie jaar later weer een kind. Wie weet omdat de pastoor nogal eens binnenliep met terloops gestelde vragen over afwezige wiegjes en baby's. Na anderhalf jaar diende zich een derde baby aan.

Een zakje aarde

ANNA VAN VEENENDAAL

In het verzorgingshuis wordt volgens mijn moeder onderscheid gemaakt tussen deftige en niet deftige mensen. Deftig is bijvoorbeeld de nicht van een schrijver, een goed uitziende dame die altijd mooie jurken draagt. Toch is zij niet de mooiste in het bejaardenland, dat is mijn moeder met haar gave, ronde gezichtje, haar mooie donkere ogen en haar witte haar. Mijn moeder kiest voor ieder avondeten, thee of samenzang een flitsend toilet uit. Ze komt op in een knalrood ensemble

of een chique japon met jasje, een gek namaakbontje dat iedereen ordinair zou maken behalve deze mooie bejaarde en ze kiest haar colliers met zorg. Als ze zich heel zeker en prettig voelt neemt ze bij de samenzang plaats aan de deftige tafel. Niet dat het daar nu zo gezellig is, de bekakte sprekende oude dames katten elkaar graag af, en de nicht van de schrijver heeft al eens snuivend iets gezegd over 'Duitse meiden', maar het zitten aan deze tafel past bij de rol die mijn moeder

zich zo'n jaar of veertig geleden heeft aangemeten. Die van Hyacinth in *Keeping up appearances*, gemengd met de kleermaker uit *Kleider machen Leute* van Gottfried Keller, die van nature een voornaam uiterlijk had. Wij spreken deze namen nooit uit in gezelschap van onze moeder, maar ze zijn in stilte aanwezig. Vooral Hyacinth, die zich altijd zorgen maakt over wat de burens wel niet zullen denken. Dat heeft mijn moeder ook altijd gedaan.

Treurrimpje:

Over de zee, over de zee
Ging een zakje aarde mee
Vreemdeling, wat heb je daar?
Een zakje grond, is dat echt waar?
Je kust het en je ruikt eraan
't Zal altijd op de tafel staan
of naast je bed, een kalme wacht
bij angsten in de vreemde nacht.

Een dieptepunt wat dat betreft was het bezoek van haar nicht uit Canada, die met man en boomlange zoon in een busje door Europa reed op zoek naar haar roots. Over de geëmigreerde voorouders van de nicht ging het verhaal dat zij met een zakje Oostenrijkse aarde op hun borst de oceaan waren overgestoken. Mijn moeder verbleekte toen het busje voor het huis stopte. Er kwamen drie figuren uit die voddige spijkerbroeken droegen en op sokken liepen. Ze waren in Duitsland bestolen en hadden alleen nog de kleren die ze droegen. Mijn moeder werd nog bleker toen de verwanten aankondigden een of twee nachtjes te zullen blijven. Ze zouden in de bus slapen. Stel je Hyacinth voor en Onslow die op de stoep kampeert. Het kon niet erger. Steeds weer die drie haveloze figuren op sokken van de bus naar onze voordeur en terug. Ze kwamen wel in het huis eten en daarbij bleek dat ze weinig werk maakten van hun tafelmanieren. Dat ze eenmaal in Canada teruggekeerd keurig een bedankje met een cadeautje stuurden, kon voor mijn moeder het doorstane leed niet meer goedmaken. Een andere gruwelijke, in de zin van status omlaag halende, gebeurtenis werd veroorzaakt door de oudste broer van mijn vader, een man die waar hij ook kwam moeilijkheden veroorzaakte. Hij kon mooi tekenen en boetseren, viool spelen en alles maken en repareren wat er op zijn weg lag. Hij werd

automonteur en klaagde zijn leven lang over 'de witte boorden' die de werkende klasse dwars zaten. Hij legde het er op aan iedereen te ergeren en als dat niet onmiddellijk lukte bleef hij sarren totdat de gekwelde tegenspeler zijn geduld verloor. Was dit gelukt dan schakelde hij ogenblikkelijk over op de rol van de vermoorde onschuld of die van een eerzaam beledigd man die er op stond dat er excuus werd aangeboden. Als hij aanbelde of voor het raam zwaaide sidderden we, wetend dat de dag niet zonder problemen voorbij zou gaan. Toch, dat valt niet te ontkennen, had hij ook aardige en geestige kanten al moest je er wel oog voor hebben. Op de dag die mijn moeder ernstig in haar Hyacinth gevoelens schokte, stopte er een luid sudderende vuilnisauto voor onze deur. De gemeente reiniging op zaterdag? Dat klopte niet. Geïnteresseerd keken we wat er zou gebeuren. Er stapte iemand uit.' Mijn God, het is Ko,' riep mijn moeder uit. Onze oom zwaaide vrolijk naar ons raam en wachtte voor de deur totdat er werd opengedaan. Het bleek dat hij een proefrit wilde maken met de door hem gerepareerde vuilniswagen en het wel aangenaam zou vinden als mijn vader gezellig meeging. Mijn vader ging mee, weigeren was uitgesloten en ik denk dat hij het eigenlijk wel boeiend vond. Mijn moeders humeur kwam die dag niet meer goed.

Illustraties:
Anna van Veenendaal.

